
ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN - POLONIA

VOL.LX, SUPPL. XVI, 457

SECTIO D

2005

Zakład Chorób Układu Nerwowego Wydziału Zdrowia Publicznego AM we Wrocławiu¹
Department of Neuroscience, Department of Public Health
Medical Academy of Wrocław, Head: Prof. dr hab. J.Mierzwa
Zakład Pielęgniarstwa Internistycznego Wydziału Zdrowia Publicznego AM we Wrocławiu²
Department of Internal Medicine Nursing, Department of Public Health
Medical Academy of Wrocław, Head: Prof. dr hab. K. Łoboz-Grudzień
Zakład Nauki Zawodu Wydziału Zdrowia Publicznego AM we Wrocławiu³
Department of Nursing Practice, Department of Public Health
Medical Academy of Wrocław, Head: mgr J. Kolańska

JOANNA ROSIŃCZUK-TONDERYS*, IZABELLA UCHMANOWICZ**, BARBARA
STOJAK***

Hipoterapy as a rehabilitation metod used in infant cerebral paralis

---

Hipoterapia jako forma rehabilitacji w mózgowym porażeniu dziecięcym

W dobie rozwoju rehabilitacji powstaje wiele gałęzi, w których role terapeutów coraz częściej odgrywają zwierzęta. Szczególną rolę pełni hipoterapia, gdyż metoda ta daje swoim pacjentom wielokierunkowe działanie rehabilitacyjne. Hipoterapia odnosi znaczne sukcesy w rehabilitacji dzieci z mózgowym porażeniem dziecięcym.

Już w czasach starożytnych jazda konna miała zastosowanie w leczeniu różnych somatycznych i psychicznych dolegliwości. Hipokrates potraktował ją jako wartościową formę gimnastyki, która jest w stanie pobudzić funkcje organizmu i załagodzić schorzenie. W kolejnych wiekach spotyka się coraz częściej doniesienia o korzystnym działaniu hipoterapii nie tylko na ciało, ale i na duszę i zmysły (5).

Celem pracy jest ukazanie nowoczesnej i skutecznej metody rehabilitacji dzieci z mózgowym porażeniem dziecięcym.

Hipoterapia jest metodą gimnastyki leczniczej na bazie neurofizjologicznej, która obejmuje leczoną jednostkę w całej złożoności psychosomatycznej. Znalazła zastosowanie w kompleksowej rehabilitacji dzieci z porażeniem mózgowym (MPD), chorych na autyzm, dzieci z chorobą Perthesa, chorych po amputacji kończyn dolnych, chorych na stwardnienie rozsiane (SM), z niedowładem połowicznym, paraparezą i tetraparezą, z bólami odkręgosłupowymi, wadami postawy oraz niewidomych.

Mówiąc prościej hipoterapia to ogół zabiegów terapeutycznych, do których wykorzystuje się konia, lub inaczej są to działania mające na celu przywrócenie zdrowia i sprawności przy pomocy konia i jazdy konnej. Jest to dość młoda forma rehabilitacji i terapii, stosowana zarówno wobec dzieci jak i dorosłych. Wykorzystuje ona konia - jego obecność i stwarzane przez niego możliwości terapeutyczne. Zatem hipoterapia to zarówno rehabilitacja poprzez jazdę konną jak i terapia poprzez sam kontakt z koniem. Najważniejszy jest kontakt emocjonalny z tym wspaniałym zwierzęciem i związana z obecnością konia sytuacja terapeutyczna. Koń umożliwia wyzwianie emocji - od strachu po miłość. Uczy wrażliwości i opiekuńczości, ale także stanowczości i umiejętności podejmowania szybkich decyzji, ma ogromny wpływ na psychikę człowieka. Motywuje go do działania uczy i dodaje chęci do zmagania się z przeciwnościami losu. Dlatego też hipoterapia jest niepowtarzalną i jedyną w swym rodzaju metodą usprawniania dzięki swemu współterapeucie, jakim jest koń.

Celem terapii z koniem i terapii jazdą konną jest przywrócenie sprawności fizycznej i psychicznej w możliwym do osiągnięcia zakresie. Hipoterapia stanowi jeden z elementów rehabilitacji leczniczej i jest prowadzona przez specjalistę na zlecenie lekarza(1,3,5).

W hipoterapii dają się wyróżnić następujące typy działań, chociaż należy pamiętać, że podział ten nie jest sztywny i poszczególne formy terapii przenikają się nawzajem i uzupełniają.

1. Fizjoterapia na koniu
Przywracanie sprawności fizycznej poprzez odpowiednio dobraną gimnastykę leczniczą, wykonywaną na koniu poruszającym się stępem, zalecaną i nadzorowaną przez lekarza, prowadzoną przez fizjoterapeutę, metoda uzupełniająca klasyczną fizjoterapię.
2. Psychopedagogiczna jazda konna.
Zespół działań podejmowanych w celu usprawnienia intelektualnego, poznawczego, emocjonalnego i fizycznego. Podczas jazdy konnej i czynności z nią związanych stosowane są działania edukacyjne, pedagogiczne, elementy psychoterapii, terapii zajęciowej i logopedii. Terapia ta jest prowadzona przez pedagogów i psychologów.
3. Terapia z koniem.
Wykorzystanie konia do celów leczniczych. Zbliżenie pacjenta i konia daje efekt terapeutyczny, pacjent dzięki relacjom nawiązanym ze zwierzęciem poprawia swoją komunikację ze światem zewnętrznym. Sama jazda konna może być jednym z elementów tej formy terapii. Prowadzona jest przez pedagogów, psychologów i psychiatrów.
4. Jazda konna dla osób niepełnosprawnych, jako sport i rekreacja
Nie stanowi części hipoterapii, ale jest z nią ściśle związana i ma aspekt terapeutyczny. Umożliwia aktywność sportową osobom niepełnosprawnym, wyrabia u nich nawyk i potrzebę aktywnego spędzania wolnego czasu w kontakcie ze zwierzęciem i przyrodą. Zajęcia prowadzone są przez instruktorów jazdy konnej specjalnie przygotowanych i instruktorów rekreacji ruchowej ze specjalnością hipoterapii(1,5).

MÓZGOWE PORAŻENIE DZIECIĘCE (MPD)

Od momentu, kiedy po raz pierwszy opisano mózgowie porażenie dziecięce (m.p.d.), powstało i rozwinięło się wiele metod usprawniania dzieci dotkniętych tym zespołem. Jednak ich duża ilość i różnorodność jest również dowodem na to, że żadna z nich nie jest doskonała. Wynika to z faktu, iż mózgowie porażenie dziecięce charakteryzuje się bardzo zróżnicowanym obrazem anatomopatologicznym oraz zmiennym nasileniem objawów. Z tego powodu stosowanie jednej tylko metody podczas leczenia usprawniające go okazuje się często niewystarczające.

Objawy narastają lub ustępują z wiekiem powodując zmiany w możliwościach rozwojowych dziecka. Konieczność podążania za tymi zmianami dyktuje dobór odpowiednich metod. Do kryteriów, według których wybór następuje należą m.in.: wiek dziecka, jego stan motoryczny, stan psychiczny, możliwość nawiązania kontaktu z dzieckiem, choroby towarzyszące, chęć rodziców do współpracy(4,6).

Obok metod podstawowych, zajmujących się kształtowaniem prawidłowego rozwoju ruchowego, co w najwcześniejszym okresie życia jest niezwykle istotne, istnieje wiele metod towarzyszących, dzięki którym możliwy jest wielokierunkowy rozwój dziecka.

W przypadku dzieci z mózgowym porażeniem dziecięcym hipoterapia musi uwzględniać stan rozwojowy dziecka, co oznacza, że całą koncepcja ćwiczeń powinna być dostosowana do możliwości dziecka odpowiadającej danej fazie rozwoju. W pierwszym momencie ćwiczenia mają na celu rozluźnienie nieprawidłowego napięcia mięśniowego oraz zahamowanie przetrwałych odruchów, czyli skupiają się na neuromotoryce. Kompensując równocześnie niedobory psychomotoryczne i sensomotoryczne. Koń oferuje optymalne warunki w zakresie tych trzech obszarów objawowych (6).

Intensywne oddziaływanie ruchowe konia może w przypadku bardzo zaawansowanych objawów prowadzić – zwłaszcza na początku – do niepożądanego wzrostu napięcia.

Hipoterapia korzystnie działa również na układ oddechowy. Można to wykorzystywać w celach logopedycznych do stymulacji motoryki ust. Pobudzona zostaje artykulacja, poza tym kontakt z koniem staje się dodatkową motywacją do podjęcia kontaktu za pomocą mowy lub jakichkolwiek innych dźwięków fonetycznych.

Program zajęć z hipoterapii uwzględnia różnorodny rodzaj zaburzeń dziecka oraz jego osobowość. Hipoterapia służy m.in. skorygowaniu postawy ciała, regulacji napięcia mięśniowego poprzez przyjmowanie pozycji rozluźnienia.

Celem terapii dziecka z m.p.d. jest hamowanie przetrwałych odruchów patologicznych, torowanie odruchów fizjologicznych, normalizacja napięcia mięśniowego, poprawa koordynacji ruchowej, stymulacja rozwoju psychofizycznego i społecznego. Hipoterapia stwarza warunki sprzyjające osiągnięciu tych celów.

Łagodny, kołyszący ruch grzbietu konia, ciepło jego ciała, ułożenie kończyn dolnych pacjenta w odwiedzeniu i trójgłeciu przyczynia się do zmniejszenia napięcia mięśniowego. Zastosowanie w warunkach rozluźnienia specyficznych pozycji ułożeniowych lub doprowadzenie do uzyskania przez dziecko prawidłowego dosiada umożliwia hamowanie przetrwałych odruchów postawy i kształtowanie prawidłowych reakcji równoważnych.

Najczęściej wykorzystywanym w terapii elementem jazdy konnej jest trójwymiarowy ruch chodu konia, dający jeźdźcowi wrażenie chodu ludzkiego. Poruszający się stepem koń przenosi impulsy ruchowe na miednicę, a następnie na tułów, barki i głowę siedzącego na nim dziecka. Opadanie grzbietu konia w momencie wysunięcia w tył tylnej kończyny i wysklepianie grzbietu w czasie podsuwania jej pod tułów powoduje ruchy jeźdźca góra - dół. Podparcie na lewej (lub prawej) bocznej parze nóg (w czasie przenoszenia drugiej pary) wywołuje naprzemienne opadanie niepodpartej strony ciała konia, co powoduje ruchy boczne jeźdźca z charakterystycznym dla chodu ludzkiego obniżaniem się raz jednej, raz drugiej strony miednicy. Naprzemienne wysuwanie nóg konia jest źródłem ruchów rotacyjnych miednicy jeźdźca, również obecnych podczas chodu człowieka. Podobnie jak w czasie prawidłowego chodu, posuwający się do przodu koń powoduje, że na dziecko działa siła nośna, a przy skrętach także siła odśrodkowa i dośrodkowa. Takie warunki biomechaniczne pozwalają na trening tułowia w sytuacji typowej dla chodu z odciążeniem stawów biodrowych i nóg (odciążenie stóp jest bardzo istotne dla dzieci z przetrwałym odruchem podparcia) (2,4).

Podczas hipoterapii mamy ogromne możliwości stopniowania i różnicowania bodźców równoważnych. Samo utrzymanie się na koniu wymaga odnajdywania, traconej z każdym jego krokiem, równowagi. Zmiany kierunku jazdy, zatrzymanie się, ruszanie, przyspieszanie i zwalnianie tempa jazdy to dodatkowe bodźce wykorzystywane podczas zajęć. Zachowanie równowagi podczas jazdy jest możliwe, jeśli we wszystkich fazach ruchu środek ciężkości jeźdźca pokrywa się ze środkiem ciężkości konia. Czasami dla zwiększenia efektu terapeutycznego można umieścić dziecko przed lub za środkiem ciężkości konia lub zmienić warunki oddziaływania poszczególnych sił przez posadzenie dziecka tyłem do kierunku jazdy (1,4,6).

Warunkiem skutecznie prowadzonej hipoterapii jest uzyskanie przez dziecko prawidłowego dosiada, tzn. takiego, w którym naturalne krzywizny kręgosłupa nie są w żadnej fazie ruchu nadmiernie zwiększone a miednica znajduje się w pozycji pośredniej (nie w przodo - ani tyłopochyleniu) (6).

ROLA PIEŁĘGNIARKI W OŚRODKU HIPOTERAPEUTYCZNYM.

Pielęgniarka w ośrodku hipoterapeutycznym dba o zdrowie pacjentów, zbiera dokumentację i przekazuje lekarzowi. W razie nieprzewidzianych problemów (upadek z konia lub innego rodzaju kontuzje) służy swoją pomocą, zaopatruje rany podopiecznych. Pielęgniarka również może po przejściu odpowiednich kursów i nauki jazdy konnej podjąć szkolenie, zdać kurs hipoterapeutyczny i zostać instruktorem rekreacji ruchowej ze specjalnością hipoterapii. Wskazane było by to w dzisiejszych czasach, przy trudnościach ekonomicznych w polskiej służbie zdrowia (1,6).

PODSUMOWANIE

Jazda konna wpływa na wzmocnienie stymulacji ruchowej, czuciowej i psychologicznej. Hipoterapia wpływa na poprawę reakcji równoważnych i orientacji przestrzennych. Pozytywnie oddziałuje na prawidłową postawę pacjenta, na poprawę jego funkcji ruchowych, oddechowych i aparatu mowy. Powoduje wzrost kondycji ogólnej, zręczności, uaktywnienia funkcji czuciowych i ruchowych dłoni oraz procesów poznawczych.

W przypadku dzieci z mózgowym porażeniem dziecięcym dodatkowo wpływa ogólnie na rozluźnienie i zmniejszenie napięcia mięśni.

Efekty hipoterapii są zauważalne w codziennym życiu dziecka – następuje poprawa jego zręczności ruchowych, a także pozytywna zmiana w zachowaniu.

BIBLIOGRAFIA

1. Hoeck E.: „Hipoterapia dla chorych na stwardnienie rozsiane (SM) – wskazania, przeciwwskazania, metodyka terapii.” Hipoterapia nr 4 , 1993 r. Str. 16- 26
2. Lisiecka M.: „Obserwacja zachowań dzieci autystycznych w trakcie hipoterapii.” Hipoterapia. Nr 4, 1992 r. Str. 35 – 37.
3. Mikkelsen A.: "Jak stosować hipoterapię - przykłady skuteczności" ,"Rehabilitacja medyczna" nr 3, tom 6, 2002 rok str.67- 72
4. Strauss I.: Hipoterapia. Neurofizjologiczna gimnastyka lecznicza na koniu. Wyd. Fundacja Na Rzecz Rozwoju Rehabilitacji Konnej Dzieci Niepełnosprawnych „Hipoterapia”, Kraków 1996.
5. Włodarczyk A., Gasińska M.:”Kanony polskiej hipoterapii" Rehabilitacja medyczna. nr 3, tom 6, 2002 rok str.73-75
6. Zabłocki K.J. „Mózgowe porażenie dziecięce w teorii i terapii”, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 1998

STRESZCZENIE

W dobie rozwoju rehabilitacji powstaje wiele gałęzi, w których role terapeutów coraz częściej odgrywają zwierzęta. Szczególną rolę pełni hipnoterapia , gdyż metoda ta daje swoim pacjentom wielokierunkowe działanie rehabilitacyjne. Hipnoterapia odnosi znaczne sukcesy w rehabilitacji dzieci z mózgowym porażeniem dziecięcym.

SUMMARY

Presently are being developed many rehabilitation technics that often the therapist role play animals. Especially important is hipnoterapy because this method gives the patients multiaction solutions in order to improve general physical and emotional performance. This method is very successful in therapy with children with infant cerebral paralysis.